

Afskrift
Fra Jens Chr. Jensens
håndskrevne notesbog
med
optegnelser og efterskrifter

Indhold:

Optegnelser, dateret 8. januar 1942 - side 2
Afskrift af brev til Chr. Strande af 7. november 1843 - side 21 -
Sørgesang - side 24
Tilføjelser, dateret 17. Januar 1942 – side 27
Tilføjelser, dateret 20. Oktober 1946 – side 30
Efterskrift – side 33
Ingvar Jensen, Slægtsgårdsarkivet, dateret 28/2 1955 – side 34

Jens Chr. Jensen (1868 – 1957)

Nogle Optegnelser om min Slægt

af

Jens Chr. Jensen

Flere Gange har jeg faaet Opfordring til at skrive noget om mine forfædre, hvilket jeg dog af forskellige Grunde hidtil har vægret mig ved.

Min viden om dem er nemlig meget begrænset, da jeg ikke har haft Lejlighed til at arbejde med Slægtens Historie i Arkiverne, og saaledes har jeg ud over egne Oplevelser ikke stort andet end mundtlige Overleveringer at holde mig til.

Hertil kommer, at jeg næppe kan give mine Fremstillinger en saadan sproglig Form, saa de kan læses med sønderlig Interesse.

Ikke desto mindre faar jeg dog nu Lyst til at tage fat paa Arbejdet; i min Alder lever man jo meget i minderne, og derfor vil min Læser nok tilgive, at det hele vel nærmest bliver noget Gammelmandssnak.

Begge mine Forældre stammer fra gamle Gaardmandsslægter, Far fra Vandborg og Ferring, Mor fra Hygum.

Det Længste Far kunde gaa tilbage i Tiden, var til de sidste Aartiere i 1700 Tallet. Da boede der en mand i Brunsgaard i Vandborg ved Navn Christen. Hans Hustru hed Sidsel og var yngre end han. Hun skal have været en meget dygtig, men noget skrap Kone, og da manden døde, giftede hun sig IIGang omkring 1814 med Jens Christian Pedersen (Brunsgaard), der var født i Ml. Borup i Ferring i 1782.

Efter alt, hvad jeg har hørt om ham, var han efter sin Tid en meget belæst Mand. Saaledes var han foruden Præsten den eneste i sognet, der holdt aviser, og alt, hvad jeg har set af hans skriftlige Arbejde, forbavser mig baade med Hensyn til hans klare Tænkeevne, hans velformede Sprog og hans smukke og næsten fejlfrie Skrift.

Da han tillige var en afholdt Mand, var det en Selvfølge, at han blev betroet de offentlige Hverv, som en Bondemand paa den Tid kunde faa; ja endog udenfor hans Hjemegn kan man finde hans Spor. Saaledes blev jeg for en Tid siden overrasket over at se hans kendte Haandskrift inde paa Frederiksborg Slots Museum. Privat var han mange til Hjælp med Raad og Daad.

Det gik dog ikke alle Tider lige heldig med hans Foretagender. Saaledes kom der en Gang en Mand til ham og bad ham være sig behjælpelig med at fri til en enke i Tørring. Han gik ind paa Forlangendet og en bestemt Dag fulgtes de ad paa Frierfærd, men trods det, at Manden for at tage sig velhavende ud laante Jens Chr. Brunsgaards sølvbeslaede Stok fik han dog et Afslag.

Han blev gift 3 Gange, II Gang, en kort Tid med Pigen Sidsel Marie Christensdatter af Kaasgaard i Ferring, og III Gang med Kirstine Pedersdatter af Neder Strande i Vandborg.

De to første Ægteskaber var barnløse; men i III Ægteskab blev der 12 Børn, hvoraf Far var den elvte i Rækken. Kun fire af disse Børn, tre Sønner og en Datter opnaaede den voksne Alder. Datteren Sidsel blev gift med Gaardmand Peder Damgaard

i Vandborg og blev Moder til 13 Børn, der alle blev voksne, men det vil føre for vidt at følge deres Livsbane. Tre af dem udvandrede til Amerika.

Den ene af Fars Brødre blev gift med Enken Barbara Borup i St. Borup i Ferring. I dette Ægteskab blev der ingen Børn. Som en Mærkelighed kan nævnes at der i St. Borup ikke er født Børn i 150 Aar. Gaarden er i al den tid ved Giftermaal gaaet fra Enke til enkemand og omvendt.

Den anden af Fars Brødre Christen fik Brunsgaard, men han døde i en ung Alder 1864 af Tyfus ugift og Barnløs.

Jens Chr. Brunsgaard arvede saa Gaarden efter Sønnen, men han var da over 80 Aar og blind. Man forstaar saaledes, at han følte sig meget lykkelig ved Far, da han kom hjem fra Krigen, usaaret, men ganske vist, efter at have overstaaet en alvorlig Sygdom (Lungebetændelse), hvis Følger han aldrig helt forvandt. For øvrigt fik han siden endnu tre Gange samme Sygdom. Sidste Gang, da han var 82 Aar, blev det med dødelig Udgang.

Men tilbage til Jens Chr. Brunsgaard. Et interessant Brev fra ham til hans Svoger Chr. Strande har jeg foræret Lemvig Museum. Han benyttedes nok ogsaa ofte som Lejlighedsdigter. Endnu har man en Mindesang af ham om nogle forulykkede Fiskere fra Ferring. Sangen har følgende Overskrift:

Sørgesang

Over syv Fiskere af Ferring Sogn, som druknede i Havet Aar 1842 den 30
Oktober.

Hans Sønner omtaler ham med stor Pietet. Som Børn gik de til ham med alt, hvad der laa dem paa Hjerte, og naar han færdedes med dem i Marken eller havde dem om sig i Stald og Lade, saa talte de med ham om alt mellem Himmel og Jord. Deres Leg kunde han ogsaa gaa med til. Engang synes jeg dog nok, han drev det for vidt hermed, idet han for at more drengene som 60 Aars Mand tillod sig at stå paa Hovedet oven paa Laden.

Et smukt Kærlighedsforhold herskede stadig mellem ham og hans Hustru. Min Farbroder Peder Borup hørte jeg fortælle, at han kun én eneste Gang havde hørt et mildt bebrejdende Ord af sin Mor til Faderen, fordi hun syntes, at han gik for meget paa Besøg til Folk, hvad han havde stor Lyst til særlig paa sine gamle Dage, da han ikke kunde arbejde videre.

De sidste Par aar han levede, maatte han paa Grund af Blindhed holde sig hjemme, men saa var han glad for, at Venner kom til ham i Hjemmet. Han Udtalte: ”Det er godt, at jeg er blind og ikke døv.” En Udtalelse, jeg ikke rigtig kan forstaa.

Samtidig med, at han var en alvorlig Mand, kunde han godt unde Folk Fornøjelser. Det er saaledes betegnende for ham, at han sagde til sine Børn: ”Naar jeg er død, skal I ikke foranstalte nogen særlig Sørgehøjtid, men hold en fornøjelig Begravelse

over mig.” Dette skete nok ogsaa efter Datidens skik. Gaarden beholdt han til sin død den 18. januar 1865.

Hans Enke Kirstine, kaldet Kjæsten eller Kjæn Brunsgaard, døde først i Juni Maaned 1873 som Opholdskone hos Far, der overtog Gaarden ved sin Faders Død.

Da jeg var 5 Aar ved hendes Bortgang, husker jeg hende ganske godt. Hun tog sig nok meget af mig. Maaske gav hun mig vel frie Tøjler, saa jeg var ved at tage Kommandoen over hende. Som min Barnepige var jeg stadig hos hende.

Da jeg i 1870 var 2 Aar, blev Laden ombygget, og min allerførste Erindring er denne, at jeg i hendes Selskab staaende paa Bænken ved Vinduet saa den gamle Lade falde. Alt Murværket om den var borttaget, og ved Hjælp af lange Reb fastgjort højt oppe i Træværket ved begge Ender rokkede man frem og tilbage med den, indtil det hele med et brag styrtede sammen. At den nye Lade blev opført paa den gamles Plads, husker jeg slet ikke.

Om Vinteren klippede hun af Papir Mænd, Koner og Dyr. Vi anbragte dem paa Bordet og paa hendes Dragkiste eller hængte dem op i snøre, og vi gik vist begge meget op i denne Leg.

I Mørkningen betragtede vi Stjernerne, og her nævnedes hun nogle Stjernebilleder, som hun kaldte Pers Pig og Marri Rok. Om Sommeren vandrede vi sammen ud paa Marken.

Fra disse Ture husker jeg særlig en udflugt til Markens nordvestligste Hjørne, og her blev jeg meget betaget ved mod Vest at se Landtangen mellem Havet og Ferring Fjord, som jeg bestemt mente, kunde ikke være bredere, end at man lige kunde gaa langs ad den med et par Træske paa. Til hendes Datter i Damgaard gjorde vi ogsaa Fodtur sammen. Paa denne Tur var det med stor Spænding, fra min Side, at vi vovede at klatre over en dyb Skelgrøft.

I vor Have eller ”Kalgaard”, som vi kaldte den, var der et rigtbærende Blommetræ, 3 Kirsebærtræer, som bar enkelte bær, et lille Æbletræ, som slet intet bar, og saa Køkkenhaven med Gulerødder (Morder), Pastinak, Sennep, Timean, Malurt, Grønkaal og Kaalrabi. Sidst nævnte blev kogt og spist sammen med Grønkaal. I Marken avlede man den slet ikke som Foderplanter. Der fandtes ogsaa et stykke Jord med græs til Blegeplads, og endelig var der en Blomsterhave næsten udelukkende med Roser. Naar disse stod i Flor, var det en Fest for mig at hjælpe ”Gammelmor” med at plukke dem. Vi bar dem ind, og hun pressede dem saa sammen i en Stenkrukke vistnok sammen med Balsamblade, som vi ogsaa havde i Haven ved siden af Ambra. Om Vinteren lagde hun lidt af denne Krukke paa Kakkellovnen, hvor det frembragte Rosenduft i Stuen.

Da hun døde og blev begravet, var jeg for første Gang paa Vandborg Kirkegaard. Her mindes jeg særlig Ringningen med Kirkeklokken og selve Jordpaakastelsen.

Som nævnt stammer Mor fra Hygum. Hendes Far Niels Nørby fra Vester Nørby og hendes Moder Hanne Jensdatter (Ovesen) fra Ml. Paakær.

Min Oldefader i Nørby hed Jesper. Om hans slægt ved jeg kun, at han havde en broder Chr. Borup, som ejede St. Borup i Ferring. Denne bror ombyggede Borup. Af disse Bygninger staar endnu Laden og Stuehuset (opført 1818).

Endvidere anlagde han en Have, som vistnok var den smukkeste Vest for Lemvig. Dens Udstrækning baade i Nord og Øst for Gaarden er den samme endnu. Han må have været en Fremskridtsmand med Hensyn til Gaardens Drift. Som Bevis herfor findes endnu paa Gaarden et stort Sølvkrus, han har modtaget som Præmie for sin Dygtighed som Landmand vistnok af Landhusholdningsselskabet.

Hans anden Hustru Barbara var min Gudmoder.

Min Bedstefar Niels Nørby fortæller, at hans Far Jesper som gammel og skrøbelig Mand en Efterårsdag fik Lyst til at besøge sin Bror i Borup og han vilde ride fra Hygum til Ferring. Dengang var Vejene meget daarlige, hvorfor man næsten udelukkende brugte ridning til Samfærdsel paa længere Afstande, og Niels Nørby turde af denne Grund dog ikke lade den gamle Mand komme paa en Hest, men brugte det noget usædvanlige Befordringsmiddel at køre med ham, hvad han (Jesper) følte sig meget genert over og noget misfornøjet med. Det viste sig dog at være godt, at man valgte at køre. Til Borup gik rejsen uden Besvær, men paa Hjemvejen blev det en frygtelig Snestorm fra Nordøst. Den gamle mistede sin høje Hat i Stormen, - Vognene var på den Tid saa smalle, at der kun kunde sidde een i hver Agestol, - og det varede en Tid, før Niels Nørby opdagede, at hans Fader sad med det bare Hoved til dækket af Sne. Sønnen standsede Kørslen for at hjælpe Faderen, men denne raabte: ”Pas du Hestene og lad mig sidde.” Han fik dog bundet noget om Hovedet paa ham, og Rejsen fortsattes til Hjemmet uden større Uheld.

Niels Nørby er født i 1798. Han fortæller, at han mod slutningen af Krigen med England 1807 til 1814 blev tilsagt til at møde paa Bovbjerg for at deltage i Landets Forsvar. Man frygtede for, at Englænderne vilde forsøge Landgang, der i nærheden; men der skete ikke noget. Han fortalte ogsaa, at paa disse tider kom ofte mindre norske Skibe til Kysten ved Ferring, hvor de landsatte deres Trælast, og til Gengæld fik Grise, Korn og andre Landbrugsvarer tilbage til Norge.

Indtil Havet i 1825 dannede Agger Kanal, var der ikke saa lidt Handelsforbindelse over Harboøre mellem Thy og Hardsyssel. Heri deltog ogsaa N. Nørby, idet han flere Gange red til Vestervig Marked. Siden gik hans Markedsrejser paa Hesteryg til Skyv (Skive), og naar han som Olding fik Besøg af vor Nabo Laust Borup, kunde disse to gamle Mænd vidt og bredt drøfte deres Rideture og Handelsoplevelser fra deres Manddoms Dage.

Endnu en Ridetur men af anden Art vil jeg omtale. Niels Nørby var Sognefoged i Hygum i 30 Aar, og engang i denne Tid fik Eggen Kongebesøg. Kristian den 8. med

Dronning Karoline Amalie var i Lemvig og paa Bovbjerg, maaske ogsaa paa Harboøre. Da Majestæterne forlod Lemvig, var Egnens Sognefogeder samlede for at ride foran Kongens Vogn til Struer. Som Paaskønnelse herfor forærede Kongen hver af dem en Medalje af Sølv med Kongens og Dronningens Billede paa. Denne Medalje opbevares endnu i Slægten af Johannes Strande i Hjerm.

Da Gaarden Nørby ligger i Nærheden af Limfjorden, er det forstaaeligt, at en Del af Niels Nørbys Oplevelser knytter sig til denne Fjord. Som Dreng løb han meget paa Skøjter, hvilken Idræt han nok opnaaede stor dygtighed i, og naar Isen var god, tog han ofte en Tur til Lemvig, hvor han baade som Dreng og som ungt Menneske havde Fornøjelse af at drive Kapløb med Lemvigerne.

Hvor Lemvig Torv nu findes, laa paa disse Tider Byens Kirkegaard rundt om Kirken. Herfra fortæller han om, at han havde spillet Klink med Byens Dreng, saaledes at de kastede Mønterne mod Kirkegaardsmuren.

I 1839 drev Havet ved en Vestenstorm saa meget Vand gennem Agger Kanal inde i Fjorden, at der blev stor Oversvømmelse ved dens Kyster. Vester Nørby laa paa et lavt Strøg, og her gik Vandet en Nat ind i alle Husene. I Sovekammeret sejlede Mors Vugge omkring.

Som Følge af denne Naturbegivenhed besluttede Niels Nørby at flytte Gaarden til et højere beliggende Sted paa Gaardens Mark, og i denne anledning købte han en del Tømmer i Lemvig. Som allerede nævnt var Vejene langt fra gode, og han besluttede derfor at lade Tømmeret fløde fra Lemvig til Ryltorvet paa Hygum Strand.

Tømmerflåden blev altsaa dannet i Lemvig, og en Sommernat, da der var vindstille, fastgjorde man den ved en Trosse til en Robaad, hvor Niels Nørby sammen med flere sad ved Aarerne, og en Mand var paa Flaaden for at stage, hvor Vandet ikke var for dybt. Denne Mand faldt i Søvn i Løbet af Natten, hvad han siden maatte døje adskillige Spottegloser for; men Rejsen lykkedes, og efter en streng Nats Arbejde naaede man vel til Ryltorvet.

Fra hans Sognefogedvirksomhed fortæller han et og andet.

Meget af det Arbejde, som nu hører under Sogneraadet, paahvilede i hans Tid Sognefogden, saaledes Vejvæsen, Snekastning og meget andet.

Med Hensyn til Veejnes Vedligeholdelse inddelte Sognefogden Vejene i visse Stykker i Forhold til Gaardenes Størrelse at holde i Stand. Denne Ordning var billig for Sognet men til stor Besvær for Sognefogden. De fleste holdt deres Vejstykke i nogenlunde god Stand; men enkelte var i høj efterladende og umedgørlige. Saaledes nævner han tre Gaardmænd i Hygum Sogn ved Navn Ove, nemlig Ove Nygaard, Ove Paakær og Ove Byskov. De to førstnævnte var altid paapasselige med deres Vejstykke, men sidstnævnte Ove, der var hans Svoger og Sognets største Gaardmand, havde han stadig store Bryderier med. Vedligeholdelsen blev ikke foretaget i rette Tid, og blev der endelig gjort lidt vejarbejde fra Sdr. Byskov, var Udførelsen yderst slet.

Og Sognefogdens Stilling var ikke behagelig, han vilde helst staa i godt Forhold til sine Sognemænd, men fik han dem ikke til at udføre deres Vejarbejde, som de skulde, kunde han vente en skarp Irettesættelse eller mere end det af Herredsfogden.

En Tid var der en Baron Rosenkrans som Herredsfoged i Lemvig. Denne Baron var meget tjenstivrig og tillige galsindet, saa det var en stor Lettelse, da han blev efterfulgt i Embedet af en mere medgørlig Mand.

Da Niels Nørby var 75 Aar, blev han Enkemand, hvad der gav anledning til at han afhændede sin Gaard til Sønnen Jens. Ligeledes nedlagde han sit Sognefogedbestilling og flyttede til Brunsgaard men fik ophold fra Nørby.

I Brunsgaard tilbragte han 7 Aar til sin Død, som indtrådte den 14. april 1879. Paa hans 82 Aars Fødselsdag den 17. april blev han lagt i Kiste.

Endnu lidt om N. Nørby under hans Ophold i Brunsgaard. Da han flyttede hertil, var han efter sin Alder en rask Mand. Jeg mindes, at jeg fulgte ham paa Fodtur til Hygum. Her var vi paa Kirkegaarden ved hans Hustrus Grav, og saa var vi i Gaarden Nørby, Pasgaard, Neder Kammersgaard, Ml- og Vester Paakær samt i Sønderby. I disse Gaarde havde han Slægt, dog ikke i Pasgaard. Her var Konen Ane, Moders bedste Ungdomsveninde, et Venskab, som varede Livet ud imellem dem; og Anes Far Jens Pasgaard satte Niels Nørby stor Pris paa. Han var en fornøjelig Mand, som ogsaa kom paa Besøg i Brunsgaard, og han maa have forstaaet at tale med Børn. Saaledes fortalte han mig en Vinteraften om Stjernerne, og da man samme Aften spillede Kort, - Hundrede og et – tabte han alle sine indvundne Nødder, hvorfor han tilsyneladende med stor Sorg beklagede sig til mig, hvilket havde den Virkning, at han fik mig til at græde af Medlidenhed og fik mig til at gaa i Forbøn for sig hos Mor, saa han af hende fik en lille Forsyning til at fortsætte Spillet med.

Da jeg var voksen fortalte min Farbroder Peder Borup mig om Jens Pasgaard, at han saa ham første Gang ved mine Forældres Bryllup, og da alle vilde hilse paa ham og tale med ham, tænkte han (P. Borup) at enten maatte denne Mand være en Nar eller ogsaa en særdeles klog Mand. Snart opdagede han, at det sidste var Tilfældet trods hans lidt aparte Udseende.

I min Barndom laa de tre Gaarde: Vester, Mel- og Øster Paakær i Rad lige op ad hinanden. I Vester Paakær var Konen Gret Søster til min Mormor. Ml Paakær ejedes af Enken Maren, hvis afdøde Mand var min Moders Morbroder. Her var Indkørslen til Gaarden gennem en Port midt paa Laden, hvad der forundrede mig meget.

Vi var sidst i Sønderby, og herfra kørte man os til Snabe i Hove. Jesper Sønderbys to Sønner Jens og Andreas var med Vognen, og det første stykke af Vejen, til vi naaede det Sted, hvor nu Klinkby Station findes, var saa daarlig, at én flere Gange maatte gaa ved Siden af Vognen for at holde paa den, saa den ikke skulde vælte.

Det varede dog kun et Aar eller to, at Niels Nørby kunde færdes frit omkring under sit Ophold i Brunsgaard. En Dag i Maj, da Kreaturerne første Gang skulde paa

Græs, hjalp han til, men en Stud løb imod ham, saa han faldt og forslog sin Hofte meget slemt. Følgerne heraf forvandt han aldrig, og siden maatte han, saa længe han levede, gaa ved Hjælp af en Stok og en Krykke. Om Vinteren maatte han holde sig inden Døre, men om Sommeren kunde han liste omkring i Gaarden eller højst tage en lille Ronde tæt udenom denne. Naar han kunde være ude, vilde han gerne sidde paa en blød Bænk Vest for Gaarden. Her nød han det smukke Udsyn over Markerne og over Havet fra Ferring til langt mod Nord over Harboøre. Paa denne Tid blev Fyrtaarnet opført paa Bovbjerg, og det interesserede ham at se paa, hvorledes dette Taarn Tid efter anden voksede frem. Om Vinteren forslog han Tiden med at vinde Tvist og Garn, spinde Hamp, væve Faaregrimer og andet lignende. Tobakspiben brugte han næsten uafbrudt. Om Morgenen fik han en Pibe før han stod op, og naar han om aftenen kom i Seng, sluttede han Dagen paa samme Maade. Rygningen fortsatte han til det sidste. Endog den Dag han døde, fik han sig nogle sug, men da vilde det ikke rigtig gaa for ham.

Endnu et lille Træk: Naar han sov Middagssøvn, morede det os at høre, hvorledes han i Drømme kunde oplæse lange Skrivelser affattede i stiv Kancelistil; han optrådte da som Sognefoged.

Godt Humør var han næsten altid i Besiddelse af. Han talte skæmtende om sin legemlige Svaghed og var glad for at modtage Besøg af Slægt og Venner. Især var hans Fødselsdag en stor Dag for ham. Da kom der adskillige Gæster vel nærmest fra Hygum, og foruden hans Familie fra dette Sogn var det ham en stor Glæde at se sin gode Ven Lærer Nørby og Gaardmand Jens Aabjerg ligeledes fra Hygum. Sidstnævnte var Sogneraadsformand for Hygum-Hove i 16 Aar og Broder til Lemvig kredsens Mangeaarige Folketingsmand Chr. Aabjerg.

Niels Nørby var en religiøs Natur og ikke blot dette men en bevidst Kristen. Skønt han ikk var egentlig syg, længtes han dog mod slutningen af sine Dage efter at dø og komme hjem til Herren, og den sidste Dag, han levede, var vist den lykkeligste i hans lange liv.

Hans Jordefærd foregik fra Brunsgaard til Hygum Kirke. Lærer Berg, Vandborg sang Liget ud og havde affattet et Ligvers, som han oplæste. Foran Ligvognen kørte en Vogn, hvorpaa sad afdødes to Sønner hver med et stort Alterlys som Gave til Kirken. Paa hvert Lys var anbragt en Navneplade alt efter gammel Skik paa Egnen, en Skik der sikkert stammer fra den katolske Tid. Far kørte Ligvognen, som var efterfulgt af en Snes Vogne, og som vi kom frem sluttede enkelte Vogne sig til saaledes N. Nørbys Svoger Ove Byskov fra Sdr. Byskov. Hans Svigerinde Stine Lodborg fra Rom var vist med fra Brunsgaard. Jeg var paa Vognen fra Ml. Paakær, og paa Bakken ved Byskov fik vi Lærer Nørby op paa vor Vogn; her sluttede mange Fodgængere sig til Ligtoget. Pastor Brøndum fra Vandborg forrettede Begravelsen, men af hans Tale husker jeg intet. Efter Begravelsen kørte Følget med til Brunsgaard, hvor der holdtes to Dages Sørgefest, som for øvrigt ikke prægedes videre af Sorg. Anden Dagen sluttede med en

stor Punchebolle, som Mor fik Ros for af Mændene for dens gode smag. Jeg saa, at hun tømte en lille flaske Citronessens i bollen, dette plejede nok ellers ikke at blive brugt.

En begivenhed ved min Farmors Begravelse glemte jeg at nedskirve. Ved 2. Dagsbegravelsen, gik Mændene lidt uden for Gaarden, hvor der stod nogle Høstakke paa en lille Eng. Deres Humør har nok staaet højt; thi de gav sig til at springe Buk over Stakkene. Lærer Berg – Broder til Folketingsmand C. Berg – foretrak til stor Morskab for Forsamlingen at slaa en Kolbøtte over en Stak. Hans Kone Md. Berg var paa dette Tidspunkt gaaet hjem, men Berg vilde ikke saa tidlig forlade det gode Selskab, idet han sagde: ”Det er sjældent, jeg har min frihed.” Berg var min Lærer til jeg blev 12 aar. Han var en dygtig Lærer og en god Mand, som vi elskede højt.

Om min Mormor har jeg ikke meget at fortælle. Efter hvad jeg har kundet forstaa paa Far, havde hun vist et noget vanskeligt Sind. Hun døde da jeg var 4 Aar. I 1871, da jeg var 3 Aar, husker jeg, at hun var paa Besøg i mit hjem, og efter nogle Dages Ophold her fulgte jeg hende til Nørby i Hygum. Far kørte os paa Vej til Engbjerg Præstegaard. I denne Gaard boede den Gang hendes mangeaarige Nabofolk fra Kloster i Hygum, hvorfor hun vilde aflægge dem et Besøg. Det eneste, jeg husker herfra, er, at Indgangen til Stuehuset fandtes paa Husets nordre side ud mod Landevejen, og saa var der i Gaarden en Datter, som spillede Harmonika for mig, hvad der interesserede mig meget. Et saadant Instrument havde jeg aldrig set før. Fra Præstegaarden gik vi til Hygum, hvor det var Bestemmelsen, at jeg skulde være en uges Tid.

Her hos mine Bedsteforældre befandt jeg mig rigtig godt. Kun en Oplevelse var mig i disse Dage ubehagelig. Det skete nemlig, at Herredsfogden i Uniform kom kørende til Nørby, vel for at tale med Sognefogden om et eller andet. Denne mand fandt jeg meget frygtindgydende, og efter hans Bortkørsel udsøgte jeg mig et Skjulested, hvor jeg vilde anbringe mig, hvis han skulde komme igen.

Mor kom snart til at savne mig. Hun syntes hun stadig hørte min stemme og smaa Trin, og efter faa Dages forløb maatte hun af sted til Nørby for at hente mig hjem. Vi skulde gaa hele Vejen, og Mormor fulgte os paa Vej op mellem Engbjerg Høje. Inden vi skiltes, satte vi os lidt paa en Harve, og her gav den gamle Kone mig tre Mark, en Sølv mønt, svarende til en Krone i Værdi.

Da vi naaede ned gennem Engbjerg forbi Nyrup, kom Far gaaende imod os. Han havde vor Hund ”Fylla” med, og den kendte jeg paa Afstand, før jeg kendte ham. Turen gik saa let for mig til Brunsgaard, især da Far bar mig nogle Gange et lille stykke Vej. Om Mormors Død og Begravelse husker jeg intet.

Som jeg har omtalt Fars voksne søskende, bør jeg også medtage Mors Søskende.

Hun havde 3 Brødre: Jens, Jesper og Christen. Sidstnævnte døde i 20 Aars Alderen af Difteritis, og om ham har jeg kun at meddele, at han var meget afholdt af sine Søskende. Jo, saa har Jens Knudsen Troldborg ogsaa fortalt mig, at Christen Nørby,

en gang var kommet ham til Hjælp med Lemviger Drengene. Disse Drenge var ogsaa i min Drengetid frygtet af Landsbydrengene.

Jens Nørby var den ældste af Flokken. [*Det er forkert – det var Jesper/HN*] Han var i flere Aar paa Lodborg, som forkarl hos sin Moster Stine. Da han kom hjem til Nørby, medbragte han 12.000 Kr. for sit Arbejde paa Lodborg, saa han kunde let overtage Nørby nogle aar efter, og saa varede det ikke længe før han blev gift med en noget velhavende Pige fra Vester Krogshede i Bøvling. Denne forbindelse var hans Far meget glad for, da det viste sig, at hun var en god Kvinde, som fik en gavnlig Indflydelse paa sin Mand ikke mindst ved at bremse noget paa hans alt for store Hang til at samle Penge.

Mellem 10 og 20 Aar derefter forærede Stine Lodborg ham Gaarden Pinholt i Tørring, hvor hun havde boet nogle Aar, efter at hun havde givet sin Brodersøn David Gaarden Lodborg i Rom.

Nu solgte Jens saa Nørby og flyttede til Pinholt, men en Del Aar efter solgte han ogsaa denne Gaard og købte en mindre Landejendom i Rindum tæt uden for Ringkøbing. Her boede han i en længere Aarrække som en rig Mand; men med Aarene, da han blev gammel blev det ham for besværligt at være Landmand, og han solgte da sin lille Gaard og købte et Hus paa Bøvlingbjerg. Her levede han af sine Penge, indtil han døde omtrent 100 Aar gammel.

Jens Nørby havde 3 Børn: Hanne, der døde ugift, Marie der ligeledes er ugift, og som driver en sæbeforretning i Lemvig, og saa Niels, der blev Landbrugskandidat, for siden at rejse til Polen, hvor han nok blev Godsbestyrer og gift med en polsk Dame.

Nu er der saa kun Jesper at omtale. Han købte en af Sønderbygaardene i Hygum og blev gift med en Datter Stine fra Ml. Byskov.

I Sønderby, hvor han foruden at drive Gaarden ogsaa drev lidt Hestehandel, boede han alle sine Dage. Der blev i Ægteskabet 4 voksne Sønner og en Datter Hanne, der døde som ung. Sønnerne var Jens, Andreas, Peder og Niels. Jens fik Gaarden Bøvring i Fabjerg, andreas købte Skafsgaard i N. Nissum, Peder hvis Bryllup jeg var med tili Ørsted Skole ved Randers, købte en stor Gaard ”Tvendesminde” i Vonsild ved Kolding. Det gik godt for ham en Del Aar, men siden gik det saaledes tilbage for ham, at han maatte sælge Gaarden, og nu bor han nok i Kolding under smaa Kaar.

Den fjerde Søn Niels fik Fødegarden Sønderby, som han ombyggede og flyttede. Han blev gift med Maren, en Datter fra Sebjerg i Tørring. Deres Ægteskab blev barnløs, og nu har de solgt Gaarden og købt et Hus i Lemvig.

Skønt jeg har skrevet, at det vilde føre for vidt at omtale mine 13 Søskenbørn i Damgaard, saa vil jeg dog her skrive ganske kort om hver af dem, da jeg lige har fortalt lidt om mine Søskenbørn på Mødrenesiden og som følger, vil jeg anføre dem efter alder.

1. Mariane, udvandrede til Amerika omkring 1886, blev gift derovre med en Nordmand, var hjemme paa Besøg 1904, død.

2. Povl, gift med Hanne, en Datter fra St. Hovda, ejede Bak i Hove, død.

3. Jens Christian, aandssvag, død.

4. Mads, var gift I Gang med Stine Hvas, II Gang med Sine Vang (Dalgaard), havde med hende mange Børn, hvoraf kun to blev voksne, Karl der døde i Amerika, og Stine Vang Damgaard, der er Landssekretær for K.F.U.K. Mads ejede Damgaard; baade han og Hustru er døde.

5. Peder, udvandrede omkring 1884 til Amerika, blev gift derovre med en dansk Pige, fik mange Børn, var Farmer, lever vist endnu.

6. Chr. Borup, fik som Arv en Hedelod ved Raabjerghøj i Vandborg, fik denne opdyrket til en god lille Gaard var gift med Sine Henriksen, en Datter af Lærer J. Brun Henriksen, Engbjerg, lever endnu som Enkemand, men er skrøbelig.

7. Kirstine, gift med Chr. Pøtgaard, Ferring. Hun var svagelig i mange Aar, er død.

8. Gitte, ugift, var længe Husbestyrerinde hos Lærer Hansen, Hogager, flyttede med ham til Holstebro, og var hos ham, saa længe han levede. Hun led i mange Aar af gigt, døde i Holstebro.

9. Kristine, gift med Boelsmand Mads Bjerg i Vandborg, død.

10. Anders var min gode Ven, udvandrede til Amerika 1885, var i Danmark paa Besøg i 1904, opholdt sig en Uges Tid hos os paa Mols, havde været gift i Amerika med en Pige fra Langeland, men var allerede Enkemand under sit Besøg her hjemme, lever vist endnu.

11. Petrine

12. Christen Damgaard

13. Ane

Disse tre fulgte med deres Forældre, da de flyttede fra Damgaard til Nørmark en Ejendom paa 6-7 Tdr. Land som blev udskilt fra Damgaard. Petrine og Ane blev meget tunghør og led af Gigt, navnlig Ane, som i mange Aar kun kunde gaa ved Krykker. Kristen blev ogsaa i sine sidste Aar daarlig af Gigt, og saa blev han som Barn døvstum som følge af en hjernebetændelse. Nu er ogsaa disse tre døde.

Alle 13 var levende, da den yngste fyldte 40 Aar.

Nu skulde jeg saa til at skrive om mine forældre, og lad mig begynde med Mor, da hunvar den ældste og den, der døde først. Hun er født den 12. september 1837.

Det eneste hun havde været ude fra Barndomshjemmet, før hun blev gift, var et Ophold paa Lodborg hos sin Moster Stine, vistnok et Aars Tid. Hun fortalte derfra, at naar Terminstiden var inde, kom der mange til Lodborg for at betale Renter af laante Penge, og det var en Fornøjelse at se og høre, hvor glade disse Mennesker i Regelen var for, at de nu var fri for Rentebekymring det første halve Aar; men hos Chr. Lodborg og Hustru mærkedes ingen Glæde over de modtagne Penge, snarere var der Bekymring for, hvorledes de nu skulde faa dem bedst anbragt. Denne Oplevelse tog Mor som Bevis paa, hvor lidt Lykke Penge kan give.

Da Far og Mor blev gift 19 Septbr. 1866, var han 25 Aar og hun 29. [*I kirkebogen står 19. oktober/HN*]

Baade i Henseende til Evner og Energi var hun ham overlegen, og om end noget ubemærket var hun den drivende Kraft i alt Arbejdet paa Gaarden, saa det gik godt fra Haanden; men om nogen vilde paastaa, at hun ordnede alt i Gaarden, saa er dette ikke rigtigt. Hvorledes der skulde handles med Kreaturer og lignende har jeg aldrig mærket, at hun blandede sig i, og hvorledes Marken skulde drives bestemte Far sikkert ogsaa ene, selvom hun maaske nok noget paa Skrømt – kunde klage sig noget over de mange Penge, som hun sagde han grov ned i Jorden ved Dræning. Og naar Far ombyggede hele Gaarden, var det ham der ordnede denne Sag og bestemte, hvorledes Husene skulde indrettes. I saadanne Spørgsmaal havde han stor praktisk Sans, hvad Mor savnede. Det eneste uden Dørs Arbejde, der sorterede under Mor, var Havens Anlæg og Drift; her havde hun langt større interesse end han. Hun fik den kulegravet og planeret, og fik den udvidet to Gange, og i det hele gjorde hun i Aarenes Løb et stort Arbejde ved dens Drift og Pleje.

Et andet arbejde, som optog en Del af Mors Tid, var Mælkens og Flødens Behandling. Hun kunde malke, men dette Arbejde var hun dog kun undtagelsesvis med til. Derimod skummede hun Mælken, passede Fløden og ordnede Kærningen, som hun dog ikke selv udførte. De sidste Aaringer, før Andelsmejeriet kom, forlod vi Stavkærnen for at gå over til en større Kærne med Svinghjul. Smørret blev ikke længere solgt til Købmanden i Lemvig, men blev sendt i Fjerdinger og siden i Dritler til en Kommissionær i København. Om Sommeren lavede hun mange gode Oste. At slagte de store Beder havde vi aldrig fremmede til. Om Brygning og Bagning kunde der skrives meget, med dette vil føre for vidt. Lysestøbning var et betydeligt Efteraarsarbejde, som blev udført, indtil Petroleumlampen fortrængte Tællelysene. Spinderokken brugte hun flittig om Vinteren og hun sendte meget Garn til Vævning, samt strikkede alt Undertøjet, hvad nok kun faa kunde maale sig med hende i Dygtighed til. Finere Haandarbejde kunde hun ikke. Det eneste Arbejde, hun tog sig af i Marken, var at binde Tvillinger, naar Kornet skulde køres ind. I saadanne Dage var hun rigtig i Humør. Hun og en Kone, Ane Konrad kunde binde omtrent saa hurtig, som en Karl kunde forke.

I mange Aar lod Peder Borup sin Fædrearv 2000 Kr. blive staaende i Brunsgaard, men der kom da en tid, da han opsagde Pengene, og om denne begivenhed vil jeg fortælle lidt.

I en Aarrække havde P. Borup haft et par Tjenestefolk, Forkarlen Jens Villesen og Pigen Trine. De blev Kærestefolk, vilde giftes og bad P. Borup om et Laan paa 2000 Kr. for at kunde købe ”Langbossen” i Vandborg. Denne Hjælp var han villig til at yde paa den Maade, at han opsagde sine Penge i Brunsgaard og gav den døvstumme Chr. Damsgaard og hans yngste Søster Krøblingen Ane hver 1000 Kr. og disse 2000 Kr. skulde Jens Villesen saa indtil videre forrente til de to førnævnte. Denne ordning var jo ganske god og fornuftig, men dette kunde Mor ikke rigtig forstaa, og det satte hendes Humør betydelig ned. Maaske hun havde tænkt, at denne Arv aldrig skulde udbetales. I alt Fald talte hun til mig om, at det var meningsløst, at vi i Brunsgaard skulde skatte til St. Borup, som hun udtrykte sig. (Kvindelig Logik) Far havde ikke Pengene, og at gaa til en Bank for at laane dem syntes Mor var en meget kedelig Udvej; men hun fandt paa andet Raad. Hun tog til Pinholt til sin Moster Stine Lodborg, og dette hjalp. Pengene fik hun til Gave eller Forskud paa Arv, og det var vistnok ved samme Lejlighed, at Mor lovede Mosteren at tage et par forsultede Kvier paa Græs. Vi skulde vistnok have den ene som Godtgørelse for Græsningen, men vi fik nok Lov at beholde dem begge uden Betaling. (Hun var en god Moster at ty til; den Moster var ikke syg!)

Om der var før eller efter denne Begivenhed, at Stine Lodborg forlangte, at flytte til Brunsgaard for at bo der Resten af sine Dage, husker jeg ikke men trods det, at det sikkert kunde have givet mange Penge at tage hende, nægtede Mor dog dette Forlangende, hvad der nok ogsaa var godt. Hun overlevede Mor i 6 år.

Mors Sind var ikke altid saa ganske ligevægtig, og overfor Far kunde hun vist til Tider blive noget urimelig, men at hun havde denne Svaghed at kæmpe imod, var hun ogsaa selv klar over, ligesom hun bedre end nogen anden forstod ham. Hun sagde engang til mig omtrent saaledes: ”Der er ingen, der ved, hvor god Far er, han kan tilgive og glemme alt.” Hun elskede Far, og blev han syg, hvad flere Gange skete, saa var hendes Omhu for ham næsten ubegrænset.

Ogsaa overfor os Børn var hun meget omhyggelig, hvad hun dog ofte søgte at skjule for andre. Saaledes mindes jeg, at jeg paa en Regnvejrsdag om Efteraaret skulde ud at vogte løsgaaende Kreaturer, at hun vist følte nogen Medlidenhed med mig. Hun fik mig klædt godt paa i Køkkenet, og samtidig gik Tjenestepigen og forrettede et Arbejde i Bryggerset, hvortil Døren stod paa Klem. Hun smilte venlig til mig, men alt imens talte hun mig til med høj Røst og i noget haard Tonefald og lod mig vide, at jeg hverken var Sukker eller Salt og kunde have godt af at komme ud for at blive gennemblødt til Skindet.

Hvem af os Børn hun holdt mest af, sagde hun aldrig, men jeg var ikke i Tvivl om, at hun i sit stille Sind foretrak mig. En dag mindes jeg, at Jesper Sønderby var paa Besøg i Brunsgaard. Han, Far og Mor samt jeg, der den Gang har været 10 – 12 Aar,

sad ene i Stuen, og Samtalen kom hen paa, om Forældre kunde have lige stor Kærlighed til deres Børn? Far erklærede, at han ikke vidste, hvem af os Børn han holdt mest af, men Mor svarede straks, at hun var ganske klar over, hvem der havde hendes største Kærlighed, og saa saa hun med sine milde Øjne hen til mig.

Hun var vist nok opslidt i en tidlig Alder. I alt Fald var det tydeligt, at hendes Kræfter tog stærkt af fra 50 Aars Alderen eller vel endnu noget før. Men dette, at hun begyndte at føle sin Afmagt, har maaske nok bidraget til, at hendes i øvrigt religiøse Sindelag mere end tidligere kom til at forlade det jordiske og at søge opad.

Ved denne Tid kom Pastor Nielsen som ung Præst til Dybe, og det varede ikke længe, før vi i Brunsgaard fandt til Dybe Kirke, og ikke mindst Mor blev stærkt paavirket af hans trosvarme Vidnesbyrd. Kirkegangen til Dybe blev nødig forsømt og mine to Søskende kom til at gaa til Konfirmationsforberedelse hos ham. Kirstine fik hun endogsaa anbragt i Dybe Præstegaard den Vinter, hun gik til Præst; thi hun syntes, det maatte være godt for hende at opholde sig der frem for at gaa den lange Vej hen og hjem, hvor meget af det gode, hun fik at høre, let kunde glemmes i Konfirmandernes lystige Kreds.

Det nye Stuehus, som blev bygget 6 Aar før hun døde, glædede hun sig meget ved, og her kommer jeg til at tænke paa en Sommeraften, Mor og jeg havde været ude et Sted, og vi gik ind ad Døren til den østre Gang. Herinde gav hun sig til at tale om det nye Hus og ytrede sin Glæde over det derved, at hun talte om, hvor meget vi havde Gud at takke for, og at hun ikke kunde forstaa, at hun maatte findes værdig til at opleve dette Gode, som vi her havde modtaget. Og saa gav hun sig til at fortælle om nogle Udtalelser af hendes Mor, som havde oplevet den trange Tid i Førstningen af forrige Aarhundrede, da Englænderne næsten ødelagde vort Land ved Krigen 1807 til 14. Hendes Mor havde sagt: ”Ja nu begynder Tiderne at bedres, og Folk indretter sig mere behagelig, og det vil gaa fremad endnu. Folk vil bygge Huse at bo i saa flotte, som de aldrig skulde flytte fra dem, men saa vil de ofte glemme Herren.” Mor talte saa om, at hun var bange for at vi var inde i disse Tider. Maaske har hendes Frygt ikke været ubegrundet. Nu kommer nok atter Nedgangen; maatte vi benytte denne ret.

Det gik jævnt tilbage med Mors Helbred, og da hun blev henimod 60 Aar, var det let at se, at hendes Dage snart var talte. Da jeg var hjemme i Julen 1896, var det kun ved Hjælp af sin Viljesanspendelse, at hun var meget oppe, men hun maatte ligge en Del af Dagen, og snart efter Nytaar maatte hun gaa til Sengs for ikke mere at rejse sig. Hun led af Kræft vistnok i leveren. Hen i Marts fik jeg brev fra Far, at Mor gerne vilde se mig endnu en Gang, og saa rejste jeg straks hjem. Hun var meget svag, men ganske aandsfrisk, og hvad jeg oplevede i Bøn og Samtale sammen med hende i de Par Dage, jeg var hos hende, vil jeg slet ikke prøve paa at gengive; men jeg rejste til Mols med Tak til Gud for den gode Mor, han havde givet mig.

4 Dage før hun døde var det min Fødselsdag, og hun fik det ordnet saaledes, at der til Dagen blev sendt mig en stor Billedbibel, som altsaa blev den sidste Gave, jeg modtog fra hende.

Fredagen den 9. April døde hun efter forudgaaende store Lidelser men med Guds Fred i sit Hjerte og Jesu Navn i sin Mund, saa længe hun var klar.

Ugedagen derefter Langfredag den 16. April 1897 blev hun begravet under stor Deltagelse.

Hun fik ikke Lov at opleve, at jeg blev kaldet til Førstelærer i Vrinders, hvilket skete den 21de i samme Maaned, som hun døde.

Om Fars Barndomshjem har jeg allerede skrevet lidt, og ret meget ved jeg ikke fra denne Tid, derfor vil jeg nøjes med at fortælle om den Dag, han blev født.

I de sidste Aaringer før 1841 havde der i Brunsgaard tjent en Pige, som man satte stor Pris paa. Nu skulde hun giftes og som Paaskønnelse for hendes gode Tjeneste skulde hendes Bryllup fejres i Gaarden.

Det kom til at gaa saaledes, at tidlig paa Bryllupsdagen den 25 Oktober 1841 blev Far født, og alt stod godt til, da Bryllupsgæsterne indfandt sig. Jens Chr. Brunsgaard præsenterede sin nyfødte Søn for Gæsterne, og det blev ordnet saaledes, at Barnet kom med i Bryllupstoget til Kirken for at blive døbt, og Bruden holdt det for Daaben. [*I kirkebogen står 24. oktober 1841 for brylluppet/HN*] Dette ansaa man for et godt Varsel om Lykke baade for Bruden og Barnet. Saaledes har Far fortalt, og at det stemmer med virkeligheden, har jeg faaet bekræftet ved at læse i en gammel Kirkebog for Vandborg sogn.

Nu gaar vi saa en Snes Aar fremad i Tiden.

Fars Morbroder Chr. Strande, levede og døde som Ungkarl, gik til sidst fra Gaarden paa Grund af manglende Interesse for dens Drift og for hans Lyst til at gøre Opfindelseer og forsøg af forskellig Art. For at Gaarden ikke skulde gaa helt i fremmed eje, købte hans Slægt den ved Tvangsauktion. Køberne var Jens Chr. Brunsgaard, Peder Borup St. Borup i Ferring og Anders Chr. Munksgaard i Vandborg. Sidstnævntes Datter Grete blev Husbestyrerinde, og Far blev Bestyrer, og saa fik Chr. Strande Lov til at blive i Gaarden til sin død. (Om Chr. Strande har jeg for øvrigt fortalt noget i "Lemvig Folkeblad" for nogle Aar siden.)

Men om Efteraaret i 1863 blev Far udskrevet til Soldat, saa han maatte forlade Bestyrerpladsen, og da Krigen med Tyskland snart efter brød ud med Frederik den Syvendes Søs, blev han indkaldt. Som vordende Rekrut kom han ikke til Dannevirke men skulde møde til Uddannelse i København vistnok i Februar Md. 1864.

Rejsen til København blev besværlig. Den nærmeste Jernbanestation var den Gang Viborg, hvortil de udskrevne fra Lemvig Egnen lejede Hestekøretøj, men da de kom til Viborg, erfarede de, at Tyskerne havde sprængt Jernbanebroen over Gudenaav ved Langaa. De saa det sidste Tog Øst fra komme ind til Viborg, og der var stor Forvirring.

De maatte saa leje Vogn eller gaa, som de bedst kunde, til Aalborg, hvorfra man haabede, at de kunde sejle til København. Her gik de i 4 Dage indkvarterede hos Borgerne. Far var nok uheldig med at faa et daarligt Logi hos en rig men gerrig Dame, der gav ham daarlig Forplejning i mod en høj Betaling. Andre af hans Medrejsende traf gode Pladser. Endelig kom der et svensk Dampskib for at føre de indkaldte til København. Sejlturen gennem Limfjorden til Hals var dejlig, og mange sang og var i godt Humør; men det tog snart en trist Vending, da Skibet ved Aftenstid kom ud i Kattegat, og Blæsten tog til, saa Bølgerne gik højt. Det blev en ubehagelig Nat, hvor de fleste var søsyge, og Skibet saa maadelig ud, da det næste Formiddag sejlede ind til København.

Her blev de ankomne indkvarterede paa Sølvgadens Kaserne og maatte gaa til Øvelse paa Eksercerpladsen ved Rosenborg. Paa denne Plads saa han General de Meza gaa under Bevogtning, han var 72 Aar men meget ret og spændstig. Som bekendt var han jo frataget Overkommandoen over Hæren, fordi han uden krigsministeriets Tilladelse havde rømmet Dannevirke.

Da Rekruttiden var forbi havde Prøjerne allerede taget Dybøl den 18. April, hvorfor Far sammen med mange andre blev sendt til Als for at deltage i Forsvaret af denne Ø. De blev puttet ind i forskellige Afdelinger, hvor der var Huller efter ældre faldne Soldater.

Her saa han, at Prøjerne havde travlt med at vende Skanserne ved Dybøl, saa de derfra kunde beskyde Als.

De lod ugenert deres Vagtafdeling trække op om Dagen, hvilket Danskerne for deres Vedkommende kun turde benytte Natten til.

Da Fars Afdeling blev trukket over til Fyn, inden Als blev taget, fik han ikke lejlighed til at skyde paa Tyskerne, men han havde dog staaet paa Forpost imod dem med skarpladt Gevær.

Paa Tiden omkring 29. Maj, da Als blev taget, laa hans Bataillon ved Nyborg, og nu fik Soldaterne der Ordre til at tage til Middelfart i Ilmarch, da man var bange for, at Tyskerne vilde gaa over Lille Bælt til Fyn. De første tre Mil efter Odense foregik Marchen saa hurtigt, at mange styrtede og maatte efterlades i Vejgrøfterne, men saa kom Overlægen kørende og naaede dem. Han var vred og skældte Officererne ud. Det hjalp, saa den sidste Mil til Odense tog lige saa lang Tid som de tre første tilsammen.

Far sammen med mange andre lagde sig paa Odense Torv, og han havde aldrig hvilet saa godt som paa Brostenene her. Borgerne ynkedes over Soldaterne, kom ud til

dem og beværtede dem rigelig med de bedste Fødevarer de havde. Derefter mødte fynske Gaardmænd med Vogne for at køre dem de 6 Mil til Bæltet. Der var gennemgaaende raske Heste forspændt, og det blev en hurtig og fornøjelig Køretur. Far blev indkvarteret på Herregaarden Katrineberg, det vil sige, at han og mange andre anbragte sig om Natten paa en Mødding, der var dejlig med Halm, hvor de laa blødt og sov godt.

Snart kom Far til Sjælland, og under Vaabenstilstanden, der endte med den sørgelige Fredslutning, opholdt han sig i Hillerød, som den Gang kaldtes Frederiksborg.

Som Følge af Krigens Anstrengelser blev han her alvorlig syg (Lungebetændelse) og han maatte ligge paa Lazaret i 14 Uger, men han kunde ikke rigtig komme til Kræfter og blev derfor hjemsendt som udygtig til Krigstjeneste.

Hjemrejsen gik vist med Skib til Aarhus, og saa kørte han med Toget til Viborg, maaske hans første Jernbanerejse. Om denne Rejse fortæller han, at Toget, han var med, gik om Natten, at han saa den gloende Ild staa op af Lokomotivet, og at det gik med en frygtelig Fart. Og saa sagde han: ”Æ ????, Herre Jesus, hvis der springer nøj!” Rejsen tog et Døgn fra Viborg til Lemvig, hvortil han naaede om Morgenen meget forkommen og forfrossen. Han søgte til vor gamle Købmandsgaard, Skovs, hvor Gaardskarlen lige var staaet op, og han fik Lov til at putte sig i hans varme Seng, hvor han blev det meste af Dagen. Om hans Hjemkomst til Brunsgaard har jeg tidligere fortalt.

Atter gør vi et lille Spring fremad i Tiden og tænker på Far som Gaardmand.

Skønt der vel nok var betydelige Mangler ved hans Dræningsarbejder bedømt efter vor Tids Metoder, saa regner jeg alligevel med, at disse Arbejder der tilsammen tog en halv Snes Aar, var hans største Bedrift ved Gaardens Forbedring.

Da han fik Gaarden, var der saa mange Engstykker og Mosehuller, for en stor Del af lille Værdi, at en Karl havde 14 Dages arbejde med at slaa Græs, og da han afhændede Gaarden, var saa godt som alle disse Arealer forandrede til god Agerland.

En dag gik jeg sammen med vor Nabo Laust Borup paa Brunsgaard Mark, og saa talte han om Jordens Opdyrkning og sagde: ”Dette skulde Jens Chr. Brunsgaard bare have set, han vilde nok have udbrudt: ”Se, se se!” Da jeg en anden Gang gik Nord for Gaarden og flyttede Studene, hvoraf der stod 20 i Rad, mødte jeg Fars Søster Sidsel Damgaard, og hun sagde noget om, at havde hun ondt ved at tro sine egne Øjne, naar hun saa de opdyrkede Marker og saa stor en Række Kreaturer paa dem.

Den besværligste Dræning var vel nok Hovedledningen fra Ø. Borup Mose til Klokbjerg. Dette Arbejde tog en hel Vinter, og Mor maatte bære sin store Part af det, idet Arbejdsfolkene fik Føden i Brunsgaard mod en Betaling af 2 Mark (66 Ø) om Dagen pr. Mand, og det var Folk med god Appetit, saa selv med Datidens Priser var Betalingen for lav.

Arbejdet udførtes paa Akkord, og da det skulde betales, fik Mesteren en Daler i Overskud til sig selv i Fortjeneste, saa nær var det spist op. Den dybe Grøft skred

nemlig sammen Gang paa Gang og to Gange kom en Mand til at sidde fast, den ene Gang ikke uden Livsfare.

Far merglede vist ogsaa hele Marken. Dette gav et stort Slid baade paa Mennesker, Heste, Vogne og Redskaber. Men da man næppe havde nogen rigtig Viden om Jordens Kalktrang, eller hvor mange Procent Kalk Mergelen indeholdt, tør jeg ikke have nogen begrundet Mening om, hvor stor Værdi dette Arbejde havde.

Han dyrkede Raps i nogle Aar, hvad ikke ret mange brugte. Denne Afgrøde kunde give en stor Aarsindtægt, men det var nok alligevel et stort Spørgsmaal, om denne Driftsmaade var heldig, da Rapsen udpinte Jorden. Vi Drengene, der om Efteraaret skulde vogte løsgaaende Kreaturer, var meget ked af Rapsen, da kreaturerne næsten ikke var til at holde borte fra den. Derimod kunde vi godt lide at være med til dens Indbjærgning, der foregik under festlige Former, som jeg dog ikke skal komme nærmere ind paa.

Et arbejde, Byggeriet, maa jeg ogsaa nævne. Laden blev opført i 1870, som jeg vist allerede har skrevet. Begge Fløjhusene er fra 1880 og Stuehuset fra 1891. Nu maa disse Bygninger vel nok betegnes som noget forældede, men i sin Tid hørte de til de bedste i Sognet.

Streng legemlig Arbejde kunde Far ikke magte i den Tid, jeg kan huske. Det skulde da være, at han haandsaaede Kornet i nogle Aar; men snart blev ogsaa dette ham over Kræfterne. Niels Skovmose saaede det vist et Aar, saa besørgede Chr. Hvas det en lille Tid, og siden blev det Forkarlens Arbejde. Hvas saaede paa én Dag 16 Tdr. Havre; efter denne Dags Arbejde holdt han sig over Lænderne, da han gik hjem.

Skulde der høstes med 3 ”Jern” hjalp Far sammen med en anden at binde op efter den bagerste Høstmand, og naar Kornet blev kørt ind, ladede han det en Tid. Naar der skulde køres Gødning, eller Mergel, hjalp Far ogsaa til med at køre.

I flere Aar var hans Vægt omkring 113 pund. Til Mors Bekymring kunde hun ikke faa ham i bedre Stand, hvad der derimod, da han blev en gammel Mand, lykkedes hans Svigerdatter Mette.

Livet i Gaarden gik vel i disse Dage, som i de fleste andre. Arbejdstiden var vel om Sommeren lang, men jeg mindes ikke, at nogen klagede over det, ikkeengang, naar man undertiden om Høsten tog et godt Stykke af Natten med. I Efteraarstiden havde man ikke som nu Roerne at bjærge, hvad der jo var en stor Lettelse. Om Vinteren var det et stort Arbejde at faa plejltærsket alt Kornet, og naar Karlene om Vinteraferne havde spist Mellemmad, maatte de ud for at skære Hakkelse en Times Tid, og saa var det snart ”Nættertid”; da man hele Aaret fik Kærnemælksgrød med haandskummet Mælk til. (Grøden var hele Byggryn kogt i Kærnemælk, en solid Ret at sove paa)

Nogen egentlig Husandagt holdtes ikke, men Mor fik gennemført, at man som Regel sluttede Dagen med den lille Salme: Jeg er træt og gaar til Ro. Her sang Far for, Mor kunde slet ikke synge.

Da Mor døde var Far kun 56 Aar gl., men da min Bror Niels paa den Tid tænkte paa at vilde gifte sig, fandt saavel Far som vi Børn, at det var bedst, han afstod Gaarden til Niels. Dette skete saa, og Far forbeholdt sig Ret til et Værelse i Stuehusets sydvestligste Hjørne samt Kost og Pleje med alle Fornødenheder for én Krone om Dagen, saa længe han levede.

Her boede han så i 26 Aar til sin Død og levede en lykkelig Alderdom. I flere Aar syslede han med et og andet snart ude og snart inde, alt som man havde lidt Brug for ham. At gaa Ærinder vilde han meget gerne, saa fik han Lejlighed til at besøge Folk og faa en Samtale med dem, men for øvrigt gik han ogsaa ofte ud blot paa Besøg. Men hvor meget han elskede at komme ud, saa var dog Hjemmet det bedste Sted for ham. Her havde han boet saa godt som alle sine Dage og her fik han en kærlig Omgang og den alleromhyggeligste Pleje af sin Svigerdatter samt ogsaa af Børnene, da de voksede til.

Da Mettes Far Mathias Mægbæk blev Enkemand, afstod han Gaarden til sønnen Jens og flyttede til Brunsgaard. Her kom han til at bo i Stue sammen med Far, og det var ganske rørende, som de to gamle Mænd kom til at holde af hinanden. Kunde de ikke sove Natten ud, forslog de Tiden med Samtale, og blev Far længe ude paa Besøg, gik Mathias og længtes efter ham. Dette gode Forhold fortsattes i flere Aar, til Mathias døde, og da var det vist Far en stor Savn at miste ham.

En anden god Ven havde han i sin Nabo Niels Skovmose. Disse to var jævnaldrende og havde været Omgangsvener fra deres Drengetid af. Ogsaa i Soldatertiden fulgtes de ad, dog blev Far som allerede nævnt hjemsendt noget før de øvrige Soldater af hans Aargang. Dette kom ham paa en Maade til Gode idet han var fri for Soldatertjeningen i 1870, da Tyskland og Frankrig kom i Krig. Dette Aar blev Niels Skovmose sammen med mange andre indkaldt for at forsvare vor Sydgrænse, da man frygtede for, at Tyskerne skulde gøre Indfald i vort Land, hvad dog ikke skete. Med stor Medfølelse saa mine Forældre, at Niels skovmose drog hjemme fra, og Mor var uhyre taknemlig for, at hun beholdt Far hjemme.

Indtil sine sidste Aar færdedes Far meget ude, men han fik en brat Afslutning paa sine Fodture. Ved Nytaarstid 1923 gik han en længere Tur til et Sted i Tørring i Nærheden af Fyrtaarnet, hvad der ikke generede ham. Næste Dag var han hos Niels Skovmose, hvilket blev hans sidste Udflugt, thi da han vaagnede den paafølgende Morgen, var han lammet i venstre Side, saa han hverken kunde løfte Haand eller Fod, dog var han klar og kunde godt tale. Saaledes maatte han ligge i godt 10 Maaneder, indtil han fik sin fjerde Lungebetændelse, som blev hans Død.

I den Tid han laa, besøgte Niels Skovmose ham regelmæssig hver anden Dag. Ogsaa mange andre kom til ham. Over sin Sygdom hørte man aldrig, at han klagede sig, hvorimod han følte sig taknemmelig mod Gud og Mennesker for alt det gode han nød.

Ved hans Begravelse opretholdtes den gamle Skik, at der gaves et par Alterlys til Kirken. Min Svoger Peder Kastberg og jeg bar dem foran Ligvognen, en Bestilling, jeg

kun denne eneste Gang har været med til. Nu er denne katolske levning, saa vidt mig bekendt, saa godt som gaaet af Brug i Vestjylland, i hvilken Del af vort Land den vistnok har holdt sig længst.

Naar jeg hermed afslutter dette lille Arbejde maa jeg meddele, at det kun er en Afskrift efter en lignende Bog, jeg skrev i forrige Maaned til min Sønsøn, som er meget interesseret i Slægtshistorie, og som tiggede mig til at skrive noget om min slægt.

Til læsning af nuværende og fremtidige Beboere i Brunsgaard ser jeg nok, at dette Skrift egner sig mindre godt.

Niels og Mette har i flere Maader større Kundskab end jeg, og skal min Skrift være Læsning for fremtidige Slægtsled, burde jeg have taget meget mere med særlig om Livet i en Bondegaard i svundne Tider, saa der kunde fremkomme et tydeligere Tidsbillede.

Nu faar man nøjes med dette, i det jeg haaber, at et og andet kan læses med Interesse.

Solbakken Hillerød den 8. Januar 1942

Jens Chr. Jensen

Pens. Lærer

Et Brev, som jeg allerede har omtalt, fra Jens Chr. Brunsgaard til hans Svoger Chr. Strande følger her en Afskrift af.

Kære Svoger!

Du er efter min Formening i en ubehagelig Stilling med Hensyn til dine Mosetørringer eller Engvandingsmaskineri, thi om du end allerede indser, at dette Foretagende hellere maatte være ubegyndt, saa vil det dog opvække saa megen Latter, om du nu lod det falde bort, at du hellere vil blive ved med nye Forsøg, indtil Folk kan faa noget mere at more sig over naar alt gaar overstyr; thi med alle de Kunstgreb, som du tror at faa den i Gang med, er jeg vis paa, det vil aldrig ske, saaledes at du kan høste Fordel deraf, og naar det med Tiden kommer til at gaa allerbedst med et Par ordentlige Møllevinger, da skal du nok faa at se, at det endda vil svare slet Regning; thi at holde et Menneske ved Møllen Nat og Dag, naar den kan gaa, er meget værd foruden Reparation paa Maskineri, Dige og render, hvilket ikke let lader sig beregne. For at faa Vandet af en saa ubetydelig Moselod som din, kan det jo aldrig komme til at svare Regning at gøre nogen betydelig Bekostning, og dog var dette jo det første Formaal med din Opfindelse. Vi har mange eksempler paa, at Moser, der er skødesløs omkastede, indbringer deres Ejere meget Rørskær og Sludhøe. Ejendommene staar jo ikke unyttige derved, at der engang var kastet Tørv, og man har jo Frihed til at kaste Tørv anden og tredje Gang, om det i sin Tid skulde gøres fornødent. Var det derimod for at faa Mergel hentet dybt nede, da vilde jeg hellere give dig Medhold i dine Anstengelser, da man ikke uden én Gang kan kaste Mergel paa det samme Sted, uden hvor man har Bakker at tage det af. Hvad derimod Engvandingen angaar, da kunde her siges meget baade for og imod. Havde du et Par Tusinde Spesier at kommandere over, da havde jeg intet imod, at du var den første i den Egn, der gjorde saadanne Forsøg; men da Tab af et Par Hundrede kan være en Velfærdssag for dig, vilde jeg, at du skulde holde dig lidt tilbage, indtil du havde set eller hørt, om andre havde vundet noget ved allerede begyndte Engvandingsanlæg, men jeg ved nok at din spekulationstand, som du er begavet med giver dig ingen Ro, at du jo bestandig skal have Hovedet fuld af indfald, hvoraf en Del kan være meget gode, da du er begavet med udmærket gode Tænkeevner, og stolende derpaa tror du vel ogsaa, at du har enhver menneskelig Opfindelse i din Magt. Jeg tilstaar ogsaa, at der vel er enkelte Forbedringer nærmest med Hensyn til Agerdyrkingen, som Efterslægten for en stor Del kan have dig at takke for; men at sætte din Velfærd paa Spil for at vise at du er begavet med mere end almindelig Indsigt, dertil vilde jeg ikke at du skulde drive det; og dog frygter jeg, at det bliver Slutningen deraf, dersom du opnaar den almindelige Menneskealder 60-70 aar.

Den Frygt, der desuden ligger i dig for at ligne andre Folk i nogen som helst Foretagende, bidrager ikke lidt il at forværre din Stilling. Det er sandt, der er mange Mennesker, som man ikke kan lære noget af men naar man bilder sig ind, at der ingen er, som i nogen Henseende er værd at efterligne enten med Hensyn til Agerdyrking

eller anden landlige Næringsveje, da beviser man dermed, at man er plaget af Egenkærlighed og Selvklogskab i høj Grad.

Ligesom jeg af Erfaring ved, at man ikke mundtlig kan afvende dig fra dine Fortsætter og Beslutninger, ligeledes tror jeg ikke heller, at jeg ved at meddele dig noget skriftlig kan virke paa dig, da du vel næppe tror, at nogen kan sige dig noget til din Gavn, som du ikke allerede ved, og du saaledes ikke er at formaa til at afstaa fra dine Planer, de maa nu af alle andre anses for nok saa urimelige, saa kan jeg dog ikke afholde mig fra at meddele dig mine Tanker om dine i Luften grebne Indfald saaledes, som de her er fremførte, og dermed sluttet for denne Gang med kærlig Hilsen fra din Søster og mig. –

Brunsgaard i Vandborg

Den 7. november 1843

Jens Chr. Brunsgaard.

Til

Velagtede

Christen Strande,

Vandborg.

Da der er god Plads i Bogen, afskriver jeg ogsaa førømtalte "Sørgesang" af Jens Chr. Brunsgaard, hvad jeg tidligere ikke havde tænkt at vilde.

Hele sangen er jo noget Rimeri uden poetisk Værd, men naar man husker, at den er skrevet af en Bondemand for 100 Aar siden, kan der vel ikke stilles store Fordringer, og lidt historisk Interesse kan den maaske ogsaa have.

Sørgesang

Over de syv fiskere af Ferring Sogn som druknede i Havet Aar 1842 den 30. Oktober.

Aar atten Hundrede
Og to og fyrretyve
Oktober Tredivte
Vi den Gang monne skriver
Da norden Bovbjerg blev
En Sørgecene set,
Langt over hundred Aar
Er saadant her ej sket.

Fra Ferring Sogn og by
Syv Mænd paa Havet drager
I deres Fiskebaad
Og Redskab med sig tager.
Med stille østlig Vind
De droge ud fra Land,
Og Fare, Nød og død
De ikkeane kan.

De paa sædvanlig Vis
I Havet Kroge sætter,
Men se, imidlertid
En vestlig Vind sig letter
Og Havet røres op
Og bliver Frygtelig
De stræbe efter Land;
Men det gik sørgelig

Da de paa Revlen kom,
En sø dem overskyller,
Og Havet deres Baad
Straks fuld af Vandet skyller,
De Brug ej gøre kan
Af Aarer eller Ror.
O gud hvor sørgeligt,
Hvor nøden her var stor.

I samme Øjeblik
Faldt Ankret over Borde
Og tog i bunden fat;
Men se, da dette gjorde,
At Baaden blive maa
Og ej kan søge Land.
Her ingen Redning var;
De drukned alle Mand.

Det var helt sørgeligt
For dem, som Vidne vare
De Hjælp ej yde kan
I saadan Nød og Fare,
Men maa med Vemods Blik
Beskue Brødres Nød
Indtil de alle syv
Forsvandt i Havets Skød.

Det bedre tænkes kan
End lade sig beskrive,
Hvordan Tilskuerne
Tilmode monne blive.
Blandt dem seks Koner var,
Som mistet deres Mænd.
Gud dem og deres Børn
Din Hjælp og Trøst tilsende!

Giv dem Taalmodighed
I denne sorg og Jammer
Styrk dem mod Skæbnens Slag,
Som her saa haardt dem rammer!
Hold dem i Haabet fast,
De ej forsaage maa;

Thi af den onde Tid
En bedre kan fremgaa.

Og alle de, som her
Nedsank i Dødens Arme,
O, Gud, du naadelig
Dig over dem forbarme!
O du, hvis Miskundhed
Ej Maal ej Grænse ved;
Lad dem ved Jesu Krist
Hist nyde Salighed.

Tid efter anden kom,
De Lig drog op ad Havet
Og blev i Kirkegaard
Anstændigen begravet.
Kun en tilbage er,
Skal han end savnes her,
Han skal paa Dommens Dag
Dog ikke savnes der.

I, som tilbage er
Og samme Nøring driver,
Tænk ej at Kunst og Flid
Kan ene Frelsen give.
Gud har i mange Led
Her sparet Fædrene
Men bedst han og vil
Sin Frelse jer bete.

O lad os hver især
Paa Land og Vand tillige
Anraabe Naadens Gud,
Som bor i Aandens Rige,
Han os, mens vi er her,
Vi hjælpe naadelig,
Og Fred os skænke hist
Udi sit Himmerig.

Skønt jeg mente hermed at have afsluttet Skriveriet om vor Slægt, saa faar jeg dog nu Lyst til at foretage nogle Tilføjelser som ganske vist ikke berører vor Afstamning, men som kun vedkommer vore Bedsteforældres Slægt. Det kan dog maaske have nogen Interesse at kende lidt til disse gamle Forhold, hvorfor jeg skriver videre; men ganske vist er det kun lidt, jeg ved og visse Forhold vedrørende denne Sag kender du Niels nok bedre end jeg.

Da Lærer Braae i Vandborg var gift med en Søster til Jens Chr. Brunsgaard, skriver jeg, hvad jeg ved om hans Slægt, som jeg kan følge i 7 Led.

Slægten Braae

I Niels Pedersen, Gdr. I Braae, Stendrup Sogn.

II Niels Braae, ridefoged paa Oxholm.

III Hans Fr. Braae, degn i Vandborg 1772-1806.

IV Johan Fr. F Braae, Degn i Vandborg 1806-57.

V Peter Braae, Degn i Ramme 1840-61.

VI Hans Fr. Braae, Papirhandler i Næstved

VII Johannes Braae, Rektor i København

Om de to Lærere ved Navn Braae anføres følgende:

Hans Friderich Braae

Degn i Vandborg 1772-1806, han er født 1748, var Student. I 1806 overlod han Embedet til sønnen mod: ”Varme og tæt Hus, Pleje og Underholdning samt 12 Rigsdaler Sølv”. Han døde 15. juni 1806.

Han blev gift 8. Marts 1776 med Johanne Marie Jensdatter. Havde 4 Børn.

1) Karen Marie, født 1777

2) Nicoline, født 1778

3) Johan Fastberg, født 1782

4) Jens Peter, født 1784

Johan Frederik Fastberg Braae.

Født 1782 i Skolehuset her, kaldet 6. Marts 1806 til Degn af biskop Middelboe. Ved Biskoppens Besøg i Skolen faar han følgende Bedømmelse: ”Er nogenlunde duelig og meget skikkelig”. Han fik Afsked 1857 og døde paa Blaabjerg 28. Maj 1873. Var Dannebrogsmænd.

Var gift med Maren Pedersen Borup, født i Ferring 1784. I dette Ægteskab var følgende Børn:

1. Johanne Marie, f. 24. April 1808.

2. Hans Frederik, f. 1810.

3. Ane Sophie, f. 1812.

4. Peter, f. 1815.

5. Christen, født 1818.

6. Henrik Johan, f. 1821, døde ?. Aar

7. Mette Marie, født 1823.

Desuden et Plejebarn Maren, født 1830, gift med Lærer Niels Hansen, Hove.

Niels Hansen var en Tid Hjælperlærer hos Braae; af andre Hjælperlærere kan nævnes Villads Nielsen, der nok var en meget dygtig Lærer, fik siden Embede i Thy, men blev afsat paa Grund af Drik, og endte sine Dage som Landpost i Hygum, hvor han en Aften faldt i en Mergelgrav og druknede. Braae havde ogsaa som Lærer en sørensen, Lærersøn fra Nebel. Disse tre havde Far gaaet i Skole til. Havde de unge Lærere forfald, kom den gamle ind i Skolen til Børnene, fortalte Far, og dette var meget morsomt. Han kunde ikke styre Børnene, men hvert Øjeblik sagde han til dem: ”Æ skal misæl lær jer”. Længst, i 12 Aar, havde Braae dog Christen Olesen (Kræ volsen), født 1809 paa Harboøre. Han blev siden Lærer i Vorgod og var vistnok gift med Braaes Datter Johanne Marie. Olesens Svigersøn Jørgensen fulgte ham i Embedet i Vorgod.

Braaes Datter Mette Marie var gift med Villads Blaabjerg, her var det altsaa, han døde. Jeg husker, at mine Forældre kørte til hans begravelse. I denne Anledning Laante Far en holstensk Vogn i St. Borup.

Jens Chr. Brunsgaard havde ogsaa en Søster (for det skulde vel ikke være en Broder) i Maagaard i Vandborg, og saa vidt jeg ved, er det den samme Slægt, der endnu har denne Gaard.

Endvidere regnede Far sig i Slægt med Vester bjerg i Hygum – men disse Slægtskabsforhold kan jeg slet ikke udrede.

Mor havde ogsaa Slægt, jeg ikke har faaet omtalt.

Niels Nørby havde en bror ved navn Thor samt en Søster i Kallesøe i Tørring. Thor Nørby havde lært Skræderhaandværket, og da han skulde være Soldat, kom han til at gøre Tjeneste i Odense, en Tjeneste som paa den Tid varede i flere Aar.

Han kom til at føle sig saavel i denne By, at han nedstte sig her som skræddermester, da han var færdig med Militærtjenesten; og hans Forbindelse med Barndomshjemmet blev snart ganske afbrudt, saa ingen vidste noget om ham, og man regnede med, at han muligvis var død.

Da Tiden saa kom efter N. Nørbys Faders Død, da Skifteretten skulde ordne Arveforholdene, gjorde N. Nørby Fordring paa at faa Broderen Thors Arv, saaledes at han skulde udbetale den, hvis Thor engang meldte sig. Denne Fordring modsatte

Slægten i Tørring sig, og Sagen kom til Proces som fik det Udfald, at N. Nørby vandt den.

Nu gik der mange Aar, inden det ved et Tilfælde blev opdaget, at Thor Nørby ved sin Død havde efterladt sig en Datter Konstanze som var gift med en Møbelhandler Schmidt i Odense, og Arven med Renter blev saa udbetalt til ham.

Paa den Tid boede Niels Nørby i Brunsgaard, og jeg husker godt, hvor lykkelig han var for at få denne Sag klaret; thi skønt han ved Retten var tilkendt Arven, saa kunde han dog aldrig frigøre sig for Tanken om, at der var en mulighed for, at han ikke burde have Pengene.

Familien fra Odense besøgte os i Brunsgaard og gav os mange Foræringer, og hvert Aar kom der den 17. April en Fødselsdagsgave til N. Nørby.

Den sidste Gave kom, da han laa Lig og bestod af en Tobakspung vedhæftet en Udkradser af Sølv. Denne Udkradser opbevares vist hos Johanne Strande, Hjerne.

Schmidt kom til Begravelsen, og Forbindelsen til Odense blev opretholdt i flere Aar.

I 1922, da jeg besøgte en Kammerat i Odense opsøgte jeg Familien Schmidts Hus, men det viste sig, at den da var ganske uddød, skønt Schmidt havde 4 voksne Børn.

En Mærkelighed vil jeg endnu nævne. Da Jens Nørby kom til Brunsgaard første Gang efter Familiens Opdagelse og der saa Schmidts Billede, genkendte han ham straks. De to havde omgaaedes hinanden som gode Venner og Kammerater i soldatertjenesten i København.

Fra N. Nørbys Søster i Kallesøe nedstammede for øvrigt Kirsten Buk i Hove, Dyr læge Mads Kallesøe i Lemvig og Lærer Jesper Kallesøe i Trans.

Med disse tilføjelser slutter jeg saa igen mine Skrivelser.

”Engbjerg”, Solbakken, Hillerød den 17. januar 1942

Jens Chr. Jensen

I henved 5 Aar har jeg ikke beskæftiget mig videre med Brunsgaards Historie, men for kort tid siden gjorde visse Forhold, at jeg atter tog fat paa denne Sag navnlig ved at besøge Rigsarkivet og Matr.Arkivet i København og ved at sætte mig i skriftlig Forbindelse med Landsarkivet i Viborg. Desværre viste det sig, at Arkiverne manglede flere gamle Dokumenter vedrørende Sagen, saa mit Udbytte blev betydelig ringere end ventet og man maa således ikke stille store Forhaabninger til efterfølgende.

Den første Fæster af Brunsgaard jeg har kundet finde, hed Christen Jensen. Han havde Gaarden 1688 og 1678, men nøjere Dato for hans Ejendoms tid kan jeg ikke opgive.

Det samme gælder den næste Fæster Søren Brunsgaard. Han var Mand i Gaarden i tiden 1712-16. Ud over dette kan jeg intet oplyse.

Dennes Søn Christen Sørensen Brunsgaard blev gift 6. Marts 1735 med Grethe Christensdatter af Møllen. Han døde 1750.

Allerede 1751 den 6. Oktober giftede Enken sig anden Gang med Mads Christensen Borup Brunsgaard, men hun døde 1759. Ved hendes Begravelse staar tilføjet i Kirkebogen: ”Salig Christens efterladte nu Mads Brunsgaards Hustru begravet.” Senere giftede Mads sig igen med Maren Pedersdatter Damgaard. Ogsaa hende overlevede han, idet hun døde 1781, 44 Aar gammel. Han selv blev 91 Aar gammel og døde 12. januar 1813.

I første Ægteskab havde Mads Brunsgaard Sønnen Christen Madsen Brunsgaard født 1753. Ved folketællingen 1801 var han 49 aar og gift med Sidsel Jensdatter 41 Aar. Christen Bundsgaard døde 21. December 1812, altsaa en Maaned før sin Fader Mads.

Enken sidsel giftede sig IIGang med Jens Christian Pedersen Brunsgaard, vistnok 1814. (Baade Vielsesattest og Skøde mangler) Han stammer fra Ml. Borup i Ferring, og er født 1782 eller 83.

Skulde jeg fortsætte frem i Tiden med Ejerne, bliver det saaledes: Jens Chr. Brunsgaard adfhændede Gaarden til sin Søn Kristen Jensen 1859, men han døde allerede 1862. Nu blev Jens Christian Brunsgaard igen Gaardmand, idet han arvede Gaarden efter Sønnen og ejede den til sin Død 1865.

Derefter fik en anden Søn Jens Jensen Brunsgaard Gaarden og havde den til han i 1897 overdrog den til sin Søn Niels Nørby Jensen, som igen afstod den til Ingvard Jensen 1937. Ingvard Jensen er fra Brændgaard i Vandborg og er gift med Niels Nørbys Datter Esther.

1736 omtales en Madtz Brunsgaard som Fadder i Vester Gaaskjær, men han kan ikke have været Ejer af Brunsgaard.

Enkelte Smaating om Bruunsgaard har jeg fundet i Arkiverne. Her er det.

Lundenæs og Bøvling Kop og Kvægskat 1678.

Kristen Jensen i Brunsgaard, hans Hustru, 2 Dreng, 1 Pig, 2 Hop, 2 Plag, 3 Køer, 2 Ungnød, 6 Faar, 2 Svin har for disse at betale 2 Rigsdaler 3 Mark 12 Skilling. (Min Bemærkning: 1 Rd = 2 Kr. 1 Mark = 33 1/3 Ø, en Skilling = 2 Ø. Det var jo smaa Afgifter efter vor Tids Opfattelse, men det var vel nok i hine Tider.)

Endnu en Opgørelse:

Lundenæs og Bøvling Amter allernaadigste paabudne Kop- og Kvægskat, forfalden 1 Novbr. Anno 1683

Brunsgaard:

Manden og hans Hustru – Tjeneste Dreng – Tjeneste Pige. I alt 1 Rd 2 Mark 8 Sk.

For hele Vandborg Sogn blev det dette Aar: Præsten 6 Rd. 3 Mark 4 Sk. For Bønderne i alt 42 Rd. 5 M. 6 Sk.

Stavnsbaandet blev jo løst 1788, men om Mads eller Sønnen Christen Brunsgaard paa dette Tidspunkt var Fæster, kan ikke afgøres, derimod er det sikkert, at der i Christen Brunsgaards Tid skete store Begivenheder for Gaardens Vedkommende.

I 1796 foretoges den saakaldte Udskiftning i Vandborg Sogn. Indtil denne Tid havde Gaardene deres Jord Spredt i mindre Stykker flere Steder omkring i Sognet, og man var derfor nødt til at benytte Fællesdrift, saaledes at alle Ejerne samtidig skulde pløje, harve, saa og høste og meget andet. Der kunde derfor ikke være Tale om, at en enkelt Ejer kunde drive sin Jord bedre eller daarligere end de andre. Men nævnte Aar blev det altsaa saaledes, at hver Mand fik et samlet Jordstykke omkring sin Gaard. En vældig Fremgang.

En anden stor Begivenhed, er Overgang til Selveje.

Brunsgaard var af gammel Hartkorn 6 Td. 5 Skj. 2 Fdk. 1 Album og ansat til Værdi af 1400 Rigsdaler, men Fæstebonden Christen Madsen købte Gaarden for 1100 Rigsd., og faar Skøde paa den som Selvejer Aar 1805 den 24 Juni, tinglæst 13. Aug. 1806 og indført Rysenstein Birks Skøde- og Panteprotokol fol. 150.

Af Tiende svaredes fra gammel Tid Præste- Kirke- og Konge tiender. I Høstens Tid sendte Tiendetageren en saakaldt Tæller omkring paa Bøndernes Marker for at udtage hver tiende Neg (deraf Navnet Tiende) og Kornet maatte ikke tages i Hus, før det passede Tiendetageren at sende sin Tæller. Ved denne Ordning skete det ofte, at Kornet

tog Skade ved at staa for længe paa Marken, og det blev derfor en stor Lettelse, da man fik det ordnet saaledes, at Tienden blev betalt med aftærsket Korn altsaa ikke længere i Kærven men i Kærnen. Senere fik man den ordning, at Tienden kunde betales i Penge efter den saakaldte Kapiteltakst, og endelig blev al tiende afløst 1915 (Aarstallet husker jeg ikke nøjagtigt) saaledes, at der een Gang for alle betaltes en Afløsningssum for delt paa den Maade, at Tiende yderen betalte 18/25 og Staten 7/25.

Da man gik over til at betale Tiende med Korn i Tøndemaal, blev Afløsningen meget lav for Vandborg Sogn. I Præstetiende skulde Brunsgaard kun aarlig betale 1 Td. Byg og 1½ Td. Havre. Beboerne ejede selv Kirken, saa der var ingen Kirketiende men kun en lille aarlig Afgift til Kirkens Vedligeholdelse. Kongetiende var der vist slet ikke noget af; hvorledes dette forholder sig, ved jeg ikke.

Disse Tiendehistorier burde jeg slet ikke have taget med, da de meget lidt berører Brunsgaards Historie. Derimod skulde jeg vist have skrevet lidt om Hoveriet. Saa godt som alle Bønderne i Vandfuld Herred maatte gøre Hovarbejde ved Rysensten endog fra saa fjerntliggende Egne som Hygum Sogn. Det var almindeligt, at de maatte gøre Tjeneste en Dag om Ugen, hvorfor de kaldtes Ugedags Hovbønder til Bøvling Slot. Samtidig med, at Fæsterne købte deres Gaarde til Selveje, maa de vel ogsaa være blevet fri for Hovarbejde, dog er det muligt, at denne Fritagelse skulde betales særskilt. Som foran nævnt blev Brunsgaard købt for 1100 rigsd. trods det, at den var vurderet til 1400. Nu ligger det nært at slutte, at denne Differens paa de 300 Rd. Ogsaa er udbetalt for Løsgivelse af Forpligtelse til Hoveri.

At der i vor Tid er sket store Fremskridt med vort Landbrug, maa alle være enige om, men det er vel et stort Spørgsmaal, om de foran omtalte Reforme, Udskiftning, Overgang til Selveje og Tiendesagen ikke maa betragtes som lige saa store eller maaske endog større.

Med disse tørre Oplysninger maa jeg saa slutte og overlade til andre at fortsætte.

”Engbjerg” Hillerød 20/10 1946

J. Chr. Jensen

Efterskrift.

Naar man bliver gammel, bliver man sluddervorn. Saaledes gaar det ogsaa mig, idet jeg faar Lyst til at skrive lidt om de Parceller, der er bortsolgt fra Brunsgaard. Det drejer sig om to Dele, en Hedelod og en Moselod. Førstnævnte Lod udgjorde 8 Tdr. Land og grænsede mod Dybe Sogns nordre Skel. Loddens Østgrænse fulgte Vejen fra Dybe mod Vandborg Kirke.

Mens Hedelodden hørte til Gaarden, gav den ikke videre Udbytte; højst kunde man slaa Lyng til optænding oh maaske ogsaa faa lidt til Baging i den store Ovn. Der kunde vel ogsaa findes Græs til nogle Faar, men til Græsning laa den uheldig. Af hensyn hertil solgte Fader den til Jens Chr. Smed – saa vidt jeg husker – for 50 Kr. pr. Td. Land, en lille Pris, skønt man var klar over, at Jorden ikke kunde kaldes daarlig, da den var bevokset med kraftig Lyng. Det var i Aarene mellem 1873 og 76, at Heden bortsolgte.

Moselodden laa i flansmose Kær, en Mose lidt Øst for Hedelodden. Ogsaa denne blev solgt til Smeden, men vel godt en halv Snes Aar senere. For længst er saa godt som hele Mosen afvandet og opdyrket og ejes nu af een Mand, men medens der kunde skæres Tørv i den, var den delt i lige Dele mellem 7 Gaarde i Vandborg. Af disse Gaarde husker jeg kun Øster Gaaskær, Grysbæk, Damgaard Brunsgaard og vistnok Præstegaarden og Kvistgaard eller skidenggaard. Hver af de 7 Gaarde ejede altsaa en Syvendedel af Mosen men de forskellige Lodder var ikke lige gode, og for at ingen af Ejerne skulde blive forfordelt, delte man igen hver Lod i syv Dele, saa der blev 49 smaa Lodder, og hver Mand kunde saaledes skære Tørv 7 forskellige Steder i Mosen. Det var ikke første Klasses Brændsel, man fik, men det var billigt. Brug af udenlandsk Brændsel kendte man næsten ikke paa vor Egn i disse tider.

Ved Tilberedningen af Tørv skulde Tørvejorden æltes, hvad der var et strengt og noget vanskeligt Arbejde, hvorfor man som oftest havde en dygtig Daglejer til at staa i ”æ Pøt”. Hans Dagløn var i det Højeste 2 Kr. ”Æ Mor”, som det kaldtes, blevsaa i Trillebør i støvler kørt op paa Læggepladsen, hvor gerne Gaardens Pige skulde skære Tørvene med et Træredskab, som var en Mellemting mellem en Skovl og en Spade. At køre Tørvejorden op paa Læggepladsen, kaldtes ”at skyde op”.

Slægtsgårdsarkivet.

Som svar på Deres ønske om at få nogle oplysninger om min slægt, som har tilknytning til min gård "Brunsgård" beliggende i Vandborg sogn, Vandfuld herred, Ringkøbing amt, skal jeg medle. Følgende:

Mit navn er Ingvard Jensen stammer fra Brændgård, Vandborg Sogn, er født 1904. Min hustrus navn: Esther Nørby Jensen stammer fra Brunsgård, Vandborg sogn, født i 1908. Vort eneste barn: Ingrid Nørby Jensen, født 1934

Mine afdøde forældre er gårdejer Morten Jensen født 1865 og hustru Nielsine Jensen født 1868.

Min hustrus forældre er afdøde Niels Nørby Jensen af Brunsgård, født 1874 og hustru Mette Poulsen fra Magbæk i Vandborg Sogn født 1872.

Min hustru har to søskende, nemlig Johanne, gift med Mejeribestyrer L. Sha?? i Hjerm og Marie gift med købmand J. Rasmussen, Lemvig.

Min svigerfader havde to søskende nemlig Jens Christian Jensen født i Brunsgård 1868, gift første gang med Marie Sofie Sørensen af Vinders, anden gang med Ane Kathrine Jensen af Hygum. Han var først Lærer i vinders på mols og derefter i Engberg ved Lemvig.

En søster Christine Jensen født i Brunsgaard 1872, var gift med Peder Kastberg, Dybe, gårdmand og sognefoged, født 1867. Af tidligere ejere af Brunsgård henvises til folketællingerne for Vandborg sogn.

Brunsgård d 28-2-1955

Ingvard Jensen